

Дипломатичний імунітет

Роберт Шеклі

— Заходьте, заходьте, джентльмени,— махнув рукою посол, запрошуючи їх до спеціального помешкання, яке надав йому державний департамент.— Прощу сідати.

Полковник Серсі ступив до стільця, намагаючись оцінити чолов'ягу, який розтривожив увесь Вашингтон. У вигляді чужинця не було нічого загрозливого. Він був середнього зросту й тендітної статури і носив звичайний коричневий твідовий костюм, виданий державним департаментом. Обличчя було розумне, з тонкими рисами й безвиразне.

"Людина як людина",— подумав Серсі, вивчаючи чужинця млявим, недбалим поглядом.

— Чим можу прислужитися? — усміхаючись, запитав посол.

— Президент доручив мені вести вашу справу,— відповів Серсі.— Я вже познайомився із звітом професора Дарріга,— він кивнув на вченого, що сидів поруч,— але б хотілося почути все від вас.

— Авжеж,— відповів чужинець, запаливши сигарету. Очевидно, він щиро зрадив нагоді відповідати на запитання. "Цікаво,— подумки відзначив Серсі.— За тиждень, відколи посол прибув на Землю, його розпитували всі видатні вчені країни. Та коли прикрутило, їм довелося просити допомоги у військових".— Відхилився на спинку стільця й недбало засунув руки в кишені. Правою рукою взяв колодочку пістолета і зняв запобіжник.

— Я прибув,— мовив чужинець,— як повноважний посол і представляю імперію, що простяглася майже на половину Галактики. Я хочу переказати щирі вітання мого народу й запрошую вас приєднатися до нашого союзу.

— Ясно,— промовив Серсі.— А у декого з учених склалося враження, що приєднатися нас примусять.

— Так, ви приєднаєтесь,— випустивши дам через ніздрі, відповів посол.

Краєм ока Серсі помітив, як Дарріг напружився на стільці і прикусив губу. Серсі зрушив пістолет, щоб його легше було вихопити, і спитав:

— Як ви знайшли нас?

— Кожному повноважному послові призначають недосліджену ділянку Всесвіту,— відповів чужинець.— Обстежуючи кожную зоряну систему, ми шукаємо в ній планети, а на кожній планеті — розумне життя. Самі знаєте, що розумне життя в Галактиці — рідкість.

Серсі кивнув, хоча цього й не знав.

— Коли ми знаходимо таку планету, то приземляємось, як оце я зробив, і готуємо її мешканців до вступу в наш союз.

— А як ваш народ дізнається, що ви знайшли розумне життя? — запитав Серсі.

— У нашому тілі є передавальний пристрій,— відповів посол.— Він вмикається, коли

ми досягаємо заселеної планети. Сигнал висилається в космос безперервно і добре сприймається на відстані кількох тисяч світлових років. У межах досяжності сигналів завжди курсують команди другого ешелону, наслухаючи, чи немає вістки від якогось посла. Почувши хоч один сигнал, вони викликають до планети колонізаційний загін.— Чужинець легенько постукав сигаретою об край попільнички.— Такий метод має безперечні переваги над посиленням об'єднаних колонізаційно-дослідницьких загонів. Адже не треба споряджати численні команди для марних пошуків, які можуть затягнутися на десятки років.

— Авжеж,— Серсі слухав, зберігаючи байдужий вираз.— Розкажіть трохи більше про сигнали.

— Того, що вам треба знати, не дуже й багато. Вашими методами вловити сигнал неможливо — отже, не можна й заглушити. Сигнали висилаються, доки я живий.

Дарріг зітхнув і позирнув на Серсі.

— Якщо ви припините висилання,— промовив Серсі,— то нашої планети ніколи й не знайдуть.

— Так, аж доки цю ділянку космосу оглядатимуть удруге,— погодився посол.

— Чудово. Як офіційно уповноважений представник президента Сполучених Штатів прошу вас припинити висилання. Ми не хочемо бути частиною вашої імперії.

— Шкода,— сказав посол і легенько стенив плечима. А Серсі подумав: "Цікаво, скільки разів він уже грав цю сцену і на скількох планетах?"

— Я й справді нічого не можу вдіяти,— підвівся посол.

— Отже, не хочете припинити?

— Я не можу. Відколи пішло висилання, я не в змозі його урвати.— Дипломат повернувся до вікна.— Проте я написав для вас філософський трактат. Мій посольський обов'язок полягає в тому, щоб якомога полегшити перехід до нашого союзу. Цей трактат миттю з'ясує вам, що...

Коли посол підступив до вікна, Серсі вихопив пістолет. Шість пострілів у голову і в тіло посла прогрімili один за одним. І полковник злякано здригнувся.

Посол зник!

Серсі й Дарріг утупились один в одного. Дарріг пробурмотів щось про привиди. Так само зненацька посол об'явився знову.

— Невже ви гадали, що й мене так легко? — запитав він, помацавши пальцем одну з прострелених у стіні дірок.— Нам, послам, надано дипломатичний імунітет. Якщо ви цього не зрозуміли, я вам поясню. Вбити мене ви не годні. Ви навіть не спроможні збагнути, як я захищений.

Він дивився на них, і тієї миті Серсі відчув, що посол таки не людина.

— Бувайте здорові, джентльмени,— промовив він.

Дарріг і Серсі повернулись у контрольну кімнату. Вони й не сподівалися, що посла вдасться забити так легко, але були вкрай приголомшені: адже кулі його зовсім не брали.

— Гадаю, ви все бачили, Мелі? — спитав Серсі, зайшовши до контрольної кімнати.

Худий лисуватий психіатр похмуро кивнув:

— Ще й на плівку зняв.

— Цікаво, що то за філософський трактат,— промимрив сам до себе Дарріг.

— Було б нелогічно сподіватися, що кулі його візьмуть. Навряд чи якийсь народ вислав би посла з такою місією, сподіваючись, що він залишиться живим. Хіба що...

— Що?

— Хіба що забезпечивши його збіса міцним захистом,— сумно завершив психіатр.

Серсі перетнув кімнату й подивився на відеопанель. Послове помешкання було дуже й дуже незвичайне. Його похапцем спорудили за два дні по тому, як він приземлився і передав своє послання. Стіни були оббиті свинцем і сталлю, напхані теле— і кінокамерами, датчиками та безліччю іншого устаткування.

Це була камера смерті, споруджена за останнім словом науки і техніки.

На екрані Серсі побачив: посол сидить за столом. Він друкував на портативній машинці, яку дав йому уряд США.

— Агов, Гаррісоне! — гукнув Серсі.— Берімося тепер до плану номер два.

Гаррісон вийшов із бічної кімнати, де він оглядав труби, які тяглися до кімнати посла. Один за одним перевіряв манометри, ввімкнув контрольні прилади і подивився на Серсі:

— Зараз?

— Давай,— Серсі дивився на екран. Посол друкував і далі.

Тільки-но Гаррісон натис кнопку, кімнату залило полум'ям. Вогонь бурхав із прихованих дір у стінах, точився зі стелі та підлоги.

За мить у кімнаті стало немов у доменній печі.

Серсі дав вогню погоріти дві хвилини, потім кивнув Гаррісонові, і той натиснув іншу кнопку. Усі четверо прикипіли очима до обпаленої кімнати, сподіваючись побачити обгоріле тіло.

Але посол знову з'явився за столом, сумно дивлячись на згорілу машинку. Сам він анітрохи не попикся.

— Будь ласка, дайте мені іншу машинку,— попросив він, звертаючись до однієї з прихованих телекамер.— Я хочу написати філософський трактат для вашого невдячного поріддя.

І сів у рештки фотеля. За хвилю він, здавалося, заснув.

— Ну що ж, сідайте,— сказав Серсі.— Пора зібрати військову раду.

Мелі сів верхи на стільця. Гаррісон сів і запалив люльку, неквапом її розкурюючи.

— Отже,— сказав Серсі,— уряд передав цю справу в наші руки. Авжеж, посла вбити треба. Це доручили зробити мені.— Серсі гірко всміхнувся.— Мабуть, через те, що ніхто там угорі не хотів відповідати за невдачу. А вас трьох я вибрав собі в помічники. Нам дадуть усе, що попросимо, будь-яку допомогу чи консультацію. Ось воно як. Є якісь ідеї?

— Як щодо плану номер три? — запитав Гаррісон.

— До нього дійде черга,— відказав Серсі.— Але я не вірю, що він подіє.

— Я теж,— погодився Дарріг.— Ми навіть не знаємо, як цей чужинець захищається.

— А про це нам слід дізнатися передусім. Мелі, зберіть усі дані, які маємо на сьогодні, і хай їх вкладуть в аналізатор Дерікмана. Ви знаєте, чого нам треба. Які властивості має Х, якщо Х може робити отаке й отаке?

— Зараз,— відповів Мелі. І підвівся, бурмочучи про перевагу фізики над іншими науками.

— Чи все готове для здійснення третього плану, Гаррісоне?

— Звичайно.

— То спробуємо.

Поки Гаррісон закінчував останні приготування, Серсі придивлявся до Дарріга. Опецькуватий фізик зосереджено дивився у простір і ворухив губами. Серсі сподівався, що той таки щось придумає. На Дарріга він покладав великі надії.

Знаючи, що з великим гуртом люду працювати не можна, Серсі дуже ретельно добирав свій штат. Він прагнув мати якнайліпших фахівців.

Саме це й спонукало його обрати насамперед Гаррісона. Кремезний хмурий інженер славився тим, що міг сконструювати будь-що, аби лиш знав бодай хоч трохи, як ця конструкція має працювати.

Потім Серсі взяв психіатра Мелі, бо не мав ніякої певності в тому, що знищення посла буде чисто фізичною проблемою.

Дарріг був математичний фізик, але його непокійливий допитливий розум створив кілька теорій ще й у інших галузях науки. З усіх чотирьох тільки він насправді цікавився послом в інтелектуальному плані.

— Він мені нагадує Залізного Діда,— зрештою сказав Дарріг.

— А що воно таке?

— Невже ви ніколи не чули про Залізного Діда? Так-от, це було чудовисько, заковане в чорний залізний панцер. Він здібався з Убивцею Чудовиськ, героєм легенд апачів. Зрештою після численних невдалих спроб Убивця Чудовиськ таки вбив Залізного Діда.

— Як це йому вдалося?

— Ударив його під пахву. Там не було ніякого панцеру.

— Чудово,— посміхнувся Серсі.— Попроси нашого посла підняти руку.

— Все готово! — гукнув Гаррісон.

— Гаразд. Починай.

Невидимий пучок гамма-проміння нечутно затопив послову кімнату вбивчою радіацією.

Проте посла, якого вона б могла уразити, там уже не було.

— Досить,— перегадом сказав Серсі.— Це б убило навіть стадо слонів.

Але ще п'ять годин, поки зменшилась радіація, посол був невидимий. А потім з'явився знову й одразу попросив:

— Принесіть же нарешті друкарську машинку.

— Ось що написав аналізатор.— Мелі подав Серсі цілу паку паперів.— А ось тут

його короткий висновок.

Серсі зачитав уголос: "Найпростіший захист проти даної і будь-якої зброї — це перетворюватися на ту зброю".

— Грандіозно,— промовив Гаррісон.— Але що це означає?

— Це означає,— заходився пояснювати Дарріг,— що, коли ми поливаємо посла полум'ям, він обертається на вогонь. А коли стріляємо,— обертається на кулю, аж поки мине загроза, а потім знову стає собою.— Він забрав папери з рук Серсі й перегорнув їх.— Гм. Цікаво, чи є якісь історичні паралелі? Мабуть, немає.— Він підвів голову.— Хоча цей висновок не остаточний, проте видається досить логічним. При будь-якому іншому захисті спершу треба розпізнати зброю, потім оцінити її, а вже далі знешкодити її разючу силу. Посол уміє захиститися набагато швидше й надійніше. Він зброї не визначає, гадаю, його тіло якимсь чином просто ототожнює себе з тим, що йому загрожує.

— Аналізатор не сказав, чи можна якось пробити такий захист? — спитав Серсі.

— Аналізатор дав однозначну відповідь: якщо точні попередні дані, пробити його не можна,— похмуро відмовив Мелі.

— Ми можемо спростувати такий висновок,— вирік Дарріг,— у машини обмежені можливості.

— Але ми ще й досі не знаємо, як зупинити його,— Мелі тицьнув рукою.— А він і далі висилає свої сигнали.

Серсі на хвилю замислився.

— Зверніться до всіх фахівців, яких знаєте. Кинемо на посла всю науку. Авжеж, я розумію,— додав він, помітивши на обличчі в Дарріга сумнів,— але треба спробувати.

Кілька наступних днів на послі випробовували всі способи й різновиди смерті. Його намагалися вбити всілякою зброєю, починаючи від кам'яних сокир й закінчуючи сучасними гвинтівками, закидали гранатами, топили в кислоті, душили отруйними газами.

А він лише філософічно стенав плечима й далі друкував на новій машинці, яку йому видали.

Запустили бактерій — спершу збудників відомих інфекцій, а потім мутантні штами.

Дипломат навіть не чхнув.

Пускали електрострум, спрямовували радіацію, разили дерев'яною, залізною, мідною, бронзовою, урановою зброєю — чим завгодно, аби вичерпати всі можливості.

На послові й подряпини не було, але його кімната скидалася на шинок, де з півсотню років точилася бійка.

Мелі й Дарріг працювали кожен над своєю ідеєю. Якось фізик нагадав Серсі міф про Бальдура. На Бальдура нападали з усякою зброєю, але він залишався неушкоджений, бо все на Землі присяглося любити його. Все, крім омели. Коли в нього вистрелили гілочкою тієї рослини, він загинув.

Серсі дратливо відвернувся, проте про всяк випадок наказав принести омели.

Вона виявилась такою ж неефективною, як фугасні снаряди або лук та стріли.

Лише надала погромлених кімнаті химерної святковості.

Десь за тиждень вони перевели посла, який зовсім не заперечував, до нової, більшої й міцнішої, камери смерті. Бо через радіацію та мікроби до старої й зайти було годі.

Посол знову сів за машинку. Всі його попередні друковані спроби пожег вогонь, роздерли вибухи, поїла кислота.

— Нумо поговоримо з ним,— запропонував Дарріг, коли минув іще один день. Вони ж бо відчували свою цілковиту безпорадність.

— Заходьте, джентльмени,— проказав посол так привітно, що Серсі стало не по собі.— Даруйте, я вас нічим не можу пригостити. Через недогляд мені десять днів не давали ні їсти, ні пити. Але мені то байдуже.

— Радий таке почути,— відповів Серсі. Посол нітрохи не скидався на того, кого випробували всіма засобами земного насильства. Натомість Серсі і його люди, здавалося, вийшли з-під бомб.

— Так, захищаєтесь ви добре,— промовив Мелі.

— Радий, що вам сподобалось.

— А може, ви скажете, як це вам удається? — невинно запитав Дарріг.

— А хіба ви не знаєте?

— Ми гадаємо так. Ви стаєте тим, чим на вас нападають. Правда?

— Звичайно,— відповів посол.— Бачите, я ж не маю від вас жодних таємниць.

— Ми вам чим-небудь віддячимо, якщо ви припините висилати сигнали,— запропонував Серсі.

— Це підкуп?

— Певно,— відказав Серсі.— Все, що...

— Мені не треба нічого,— відповів посол.

— Слухайте, майте ж розум,— утрутився Гаррісон.— Невже ви хочете розпалити війну? Земля нині об'єднана. Ми озброєні...

— Чим?

— Атомними бомбами,— відповів йому Мелі.— Водневими бомбами. Ми...

— Киньте одну на мене,— запропонував посол.— Вона мене не вб'є. Чого ж це ви сподіваєтесь, що вони зашкодять моему народові?

Усім чотирьом мов заціпило. Про це вони й не подумали...

— Ефективність засобів ведення війни будь-якого народу,— заговорив посол,— вимірюється рівнем його цивілізації. На першому ступені використовуються прості фізичні сили. На другому ступені досягають контролю над молекулярними силами. Зараз ви на порозі третього ступеня, хоча й досі ще дуже далекі від володіння ядерними та суб'ядерними силами.— Він зверхньо посміхнувся: — Мій народ сягнув уже краю п'ятого ступеня.

— Що ж воно таке? — спитав Дарріг.

— Колись побачите,— відповів посол.— Але, мабуть, вам цікаво знати, чи володію я всіма здібностями нашого люду. Я можу відверто сказати: ні. Щоб я міг виконувати цю

роботу, не перевищуючи своїх повноважень, мені вмонтували певні обмежувальні пристрої, тож я здатний тільки до пасивних дій.

— Навіщо? — спитав Дарріг.

— З очевидних причин. Якби я був здатний до активних дій, то, розлютившись, міг би знищити всю вашу планету.

— Ви гадаєте, що ми в це повіримо? — спитав Серсі.

— А чому ні? Невже це так важко збагнути? Чи ви, може, не вірите, що є сили, про які ви нічого не знаєте? А до того ж є ще й інша причина моєї пасивності. Певно, за цей час ви вже дошукалися її?

— Гадаю, йдеться про те, щоб зламати наш дух,— сказав Серсі.

— Авжеж. Те, що я вам розкрив це, нічого не змінює. Все завжди відбувається однаково. Посол прибуває на планету й передає своє послання молодому завзятому дикому племені,— як от вашому. Плем'я чинить шалений опір, посла намагаються вбити. Але це не вдається зробити, і народ здебільшого занепадає духом. Тож коли прибуває колонізаційний загін, наше вчення прищеплюється набагато швидше.— Він помовчав, потім додав: — На більшості планет до філософії, виклад якої я збираюся вам подати, виявляли куди більший інтерес, ніж у вас. Запевняю, знайомство з нею значно полегшить вам перехід.— Посол простяг цілий стос віддрукованого паперу: — Може, хоч поглянете?

Дарріг узяв папери й поклав до кишені:

— Коли матиму час.

— Гадаю, ви її засвоїте,— проказав посол.— Мабуть, скоро у вашій свідомості настане перелом. Не розумію, чому ви такі вперті.

— Ще не пора,— сухо відповів Серсі.

— Не забудьте прочитати мій філософський трактат,— нагадав їм посол.

Усі четверо поспішили вийти.

— Слухайте-но,— сказав Мелі, коли вони знову повернулися до контрольної кімнати,— ми вже випробували мало не все. А що, як звернутись іще до психології?

— Пробуйте все, що хочете,— сказав Серсі,— навіть чорну магію. А що ви збираєтесь робити?

— Як мені здається,— відповів Мелі,— посол пристосований миттю реагувати на будь-яку загрозу. Його захисний рефлекс повинен діяти за принципом "усе або нічого". Я гадаю, треба насамперед спробувати приспати цей рефлекс.

— Як саме? — спитав Серсі.

— Гіпнозом. Може, ми чогось таки досягнемо.

— Можливо,— сказав Серсі.— Пробуйте. Пробуйте усе що завгодно.

У послову кімнату впустили трохи легкого гіпнотичного газу. Серсі, Мелі й Дарріг зібралися круг відеоекрана. Водночас на стільці, де сидів посол, спалахнув електричний розряд.

— Це щоб відвернути його увагу,— пояснив Мелі. Посол зник, перше ніж ударив струм, і з'явився знову, вмонтившись у фотелі.

— Досить,— прошепотів Мелі й перекрив клапан. Усі прикипіли очима до екрана. Посол переголом відсунув книжку й задививсь у далеч.

— Як дивно,— промовив він — Загинув Альферн. Мій добрий друг... Така прикра випадковість. І сталося це там, де могло статися. Рятунку там не було. Але це нещасливий випадок.

— Він міркує вголос,— зашепотів Мелі, дарма що посол аж ніяк не міг почути.— Озвучує власні думки. Мабуть, у нього з голови не виходить приятель.

— Гаразд,— вів далі посол,— Альферн колись таки мав умерти. Безсмертя поки що нема. Та якби й було — за таких обставин не врятуєшся. Там, у космосі, у них потрапляєш дуже нечасто. Але тут вони підстерігають тебе постійно.

— Його тіло ще не реагує на наркотичний газ як на небезпеку,— прошепотів Серсі.

— Що ж,— говорив із собою посол,— принцип упорядкованості діє пречудово, все підгортає, вигладжує всякий нелад...

Раптом він скочив на рівні ноги й на хвилю поблід, ніби намагаючись пригадати, що він сказав. А тоді розреготався:

— Дотепно. Це ви вперше й востаннє втнули зі мною таку штуку. Але ж, панове, це вам ніяк не придасться. Я й сам не знаю, як мене можна вбити.— І засміявся до голих стін.

— До того ж,— докинув він,— колонізаційний загін уже, певне, прямує сюди. Тепер вони знайдуть вас і без мене.

І, посміхаючись, знову сів.

— Он воно що! — крикнув Дарріг.— Його можна вбити. Щось таки знищило його приятеля Альферна.

— Щось там у космосі,— нагадав йому Серсі.— Якби ж дізнатися, що саме.

— Дайте я поміркую,— голосно розмірковував Дарріг.— Порядкодайний принцип. Мабуть, це закон природи, якого ми не знаємо. А на споді — що ж воно там на споді?

— Він казав, що колонізаційний загін однаково знайде нас,— нагадав усім Мелі.

— Ні, не забігаймо вперед,— промовив Серсі.— Він міг нас одурити... але ні, гадаю, що ні. Однак посла нам треба прибрати.

— Мені здається, я знаю, що на споді! — вигукнув Дарріг.— Це ж просто чудово. Мабуть, нова космологія.

— Що-що? — спитав Серсі.— А вона нам згодиться?

— Ще б пак. Але дайте мені подумати. Мабуть, я ліпше піду до готелю. В мене там є книжки, хотілося б їх переглянути, мені треба спокій бодай на кілька годин.

— Гаразд,— погодився Серсі.— Але що...

— Ні, ні, я можу помилятись,— зронив Дарріг.— Дайте мені подумати.

І прожогом вискочив із кімнати.

— Як ви гадаєте, що в нього на мислі? — спитав Мелі.

— Хоч убийте, не знаю,— стенив плечима Серсі.— Нумо спробуймо вдатись до інших психологічних засобів.

Спершу послову кімнату на кілька футів затопили водою. Втопитися він не міг, вода

тільки дошкуляла й заважала йому.

До цього додали тортури світлом. Аби дошкулити послові, в його кімнаті вісім годин поспіль яскраві спалахи — вони проходили й крізь повіки — чергували з миготливим і тьмяним жеврінням.

Далі пішли звуки — воання, зойки, ревіння і всілякий скрегіт; у тисячу разів посилювали дряпання людських нігтів по шиферу, огидне цмокання, крики і шепоти.

Потім запахи. Далі все, від чого, на їхню думку, може збожеволіти людина.

Увесь цей час посол мирно спав.

— Слухайте,— мовив наступного дня Серсі,— нам треба бодай трохи покрутити своїм дурним мізком.— Голос у нього був хрипкий і грубий. Хоча психічні тортури нітрохи не подіяли на посла, вони, здається, добряче змордували Серсі та його товаришів.

— Де в біса той Дарріг?

— Досі розробляє ідею,— відповів Мелі, потираючи вкрите заростом підборіддя.— Каже, от-от завершиться.

— Припустімо, що йому це не вдасться,— сказав Серсі.— Поміркуймо самі. Якщо посол може обернутися на будь-що, то чи є така річ, на яку він не може обернутись?

— Добре запитання,— буркнув Гаррісон.

— І найголовніше,— додав Серсі.— Яка користь кидати списом у людину, що сама перетвориться на спис?

— А що, коли спробувати так? — озвався Мелі.— Припустивши, що він може обертатись на будь-що, напасти на нього вже по тому, як він перетвориться?

— Яким чином? — запитав Серсі.

— Скажімо, він у небезпеці й перекидається на ту річ, яка йому загрожує. А що як напасти на саму ту річ? І своєю чергою, якби, крім загрози, було що-небудь іще? Що б він тоді робив?

— І як це вам вдасться зробити? — спитав Серсі.

— Ось так,— Мелі взяв трубку: — Алло? Дайте мені вашингтонський зоопарк. Негайно.

Почувши, що двері відчинилися, посол обернувся. В кімнату запхали лютого голодного тигра. Двері зачинились.

Тигр утупив очі в посла. Посол — у тигра.

— Принаймні це вже дотепніше,— проказав посол.

Почувши його голос, тигр стрибнув, мов розпрямлена сталева пружина, й упав на підлогу там, де щойно стояв посол.

Знову розчинились двері. Ввіпхали другого тигра. Той люто загарчав і стрибнув на першого. Хижаки зчепились у повітрі.

Посол з'явився за кілька футів від них і став спостерігати за бійкою. Він відступив убік, коли в кімнату запустили лева. Лев плигнув і мало не впав йому на голову, але, схопивши саму порожнечу й не знайшовши людини, кинувся на одного з тигрів.

Посол знову з'явився на стільці, він палив і дивився, як звірі шматують один одного.

Через десять хвилин кімната скидалася на бойню.

Посол тим часом знуdivся видовиськом і ліг на ліжку з книжкою в руках.

— Здаюся,— сказав Мелі.— Свій запас ідей я вичерпав.

Серсі мовчки втупився в підлогу. Гаррісон сидів у кутку і хилив віскі.

Задзвонив телефон.

Серсі взяв трубку:

— Алло?

— Я розгадав! — залунав у телефоні голос Дарріга.— Здається, не помилився.

Пождїть, я зараз беру таксі. Хай Гаррісон знайде кілька помічників.

— І в чому суть справи? — спитав Серсі.

— Основою всього є хаос,— відповів Дарріг і повісив трубку.

Чекаючи, поки прийде Дарріг, вони ходили з кутка в кутку. Збігло півгодини, потім ціла година. І тільки через три години після дзвінка в кімнату, повільно ступаючи, зайшов Дарріг.

— Вітаю,— недбало промовив він.

— До біса вітання,— ревнув Серсі.— Де ти в дідька барився?

— Дорогою я став читати філософію посла,— сказав Дарріг.— Це шедевр.

— І через те пропадав так довго?

— Так. Щоб дочитати, я попросив водія об'їхати кілька разів навколо парку.

— Полишмо філософію. Як щодо...

— Я не можу її полишити,— промовив Дарріг чужим, здавленим голосом.— Боюся, що ми помиляємось. Я маю на увазі, щодо чужинців. Те, що вони повинні керувати нами, цілком слушно і правильно. По щирості кажучи, я хочу, щоб вони прилетіли чимшвидше.

Але певності в Дарріга не було. Голос йому тремтів, з обличчя рясно котився піт, стиснуті кулаки судомно сіпались.

— Це важко пояснити,— повів він далі.— Все прояснилося, заледве я взявся читати. Я побачив, які ми дурні, намагаючись бути незалежними в цьому взаємозалежному світі. Я побачив... Послухайте-но, Серсі. Припинімо ці всі дурощі й приймімо посла як друга.

— Заспокойтеся! — закричав Серсі на цілком спокійного фізика.— Ви вже не тямите, що плетете.

— Дивно,— промимрив Дарріг.— Я пам'ятаю, що я відчував... але більше того не відчуваю. Я думаю. Хай там як, я розумію ваш клопіт. Але ж ви не читали філософії. Скоро лиш прочитавши, ви збагнете, що саме я мав на увазі.— Він подав Серсі стос паперу. Серсі миттю підпалив його запальничкою.

— Це не має значення,— промовив Дарріг.— Я все запам'ятав. Ось послухайте. Аксиома перша. Всі народи...

Коротким ударом Серсі звалив Дарріга з ніг.

— Слова трактату мають бути семантичним ключем,— сказав Мелі.— Гадаю, вони призначені на те, аби притлумити в нас певні реакції. Й уся послова робота полягає в

тому, щоб пристосувати слова до мислення тих, із ким він спілкується.

— Слухайте, Мелі,— сказав Серсі,— тепер це ваша робота. Дарріг знав розгадку або гадав, що знає. Треба витягти її з нього.

— Це буде нелегко,— відповів Мелі.— Адже він вважатиме, що зрадить праведне діло, якщо розповість нам.

— Мене не обходить, як ви її витягнете,— сказав Серсі.— Аби лише витягли.

— Якщо навіть він загине при цьому?

— Якщо навіть загинете ви.

— Допоможіть занести його до моєї лабораторії,— попросив Мелі.

Уночі Серсі й Гаррісон сиділи в контрольній кімнаті і стежили за послом. Серсі зауважив, що постійно думає про одне й те ж.

Що вбило Альферна в космосі? Чи можна відтворити це "щось" на Землі? Що таке принцип упорядкованості? Що означає "основою всього є хаос"?

"Якого дідька я тут сиджу?" — питав він себе. Але ні до чого не міг додуматись.

— Як ви гадаєте, хто такий посол? — спитав він у Гаррісона.— Він — людина?

— На вигляд — так,— сонно відповів Гаррісон.

— Але діє не так, як людина. Цікаво, чи це його справжня подoba?

Гаррісон хитнув головою й запалив люльку.

— Що ж воно таке? — розмірковував далі Серсі.— Ніби й людина, але може змінитися в будь-що. На нього й напасти не можна,— він пристосовується. Він як вода, що набирає форми того посуду, в який її наллють.

— Але ж воду можна закип'ятити,— позіхнув Гаррісон.

— Певне. Вода не має ніякої форми, адже так? Чи має? Що в ній основне?

Гаррісон із зусиллям спробував зосередитись на словах Серсі:

— Молекулярна структура? Матриця?

— Матриця,— теж позіхнувши, повторив Серсі.— Структура. Таж повинно щось бути. А структура — це поняття загальне, так?

— Атож. Структуру можна виявити в чому завгодно. Хіба ні?

— Ось послушайте,— сказав Серсі.— Хай то буде структура чи матриця, але ж у послові все змінюється. Отже, має існувати сила, яка незмінно зберігає його особистість. Те, що не змінюється, попри всякі його перетворення.

— Ніби шворочка,— з заплющеними очима промимрив Гаррісон.

— Авжеж. Зав'яжи її вузлом, сплети з неї линву, обвий навколо пальця, а вона й далі зостанеться шворкою.

— Та-а-к.

— Але як ви виявите структуру? — спитав Серсі. А чого б йому не поспати бодай трохи? До біса того посла з його ордами колонізаторів, тут хоча б на хвилину заплющити очі...

— Полковнику, прокидайтеся!

Гаррісон і далі хропів, а Серсі розплющив очі й подивився на Мелі:

— Ви що-небудь довідались?

— Нічогісінько,— признався Мелі.— Філософія таки добре на нього вплинула. Проте не до кінця. Дарріг знає, що хотів убити посла і мав на те цілком слушні й достатні мотиви. Хоча тепер він думає інакше, та все ж відчуває, що зраджує нас. З одного боку, він не може зашкодити послові, а з другого — не хоче вразити нас.

— Він хоч що-небудь казав?

— Боюся, тут усе не так просто,— відповів Мелі.— Ви ж знаєте, коли перед вами нездоланна перешкода, яку неодмінно треба подолати... Отож я гадаю, що філософія таки замакітрила йому голову.

— Що ви цим хочете сказати? — запитав, підводячись, Серсі.

— Мені дуже шкода, але немає такої чортівні, до якої б я не вдався. Дарріг бився сам із собою і, коли його мозок уже не міг боротися далі, відступив. Боюся, він геть збожеволів.

— Дайте-но я погляну на нього.

Через коридор вони перейшли в лабораторію Мелі. Дарріг лежав, простягшись на кушетці, його посоловілі очі безтямно дивилися в безвість.

— Чи можна його якось вилікувати? — спитав Серсі.

— Може, шоковою терапією,— нерішуче вимовив Мелі.— Це забере чимало часу. Та він, напевне, й запечатав усе пов'язане з послом і тепер нічого не викаже.

Відчувши раптову квалість, Серсі відвернувся. Навіть якщо вилікують Дарріга, буде запізно. Мабуть, чужинці вже спіймали сигнал посла і, безперечно, прямують до Землі.

— Що це? — спитав він, підбираючи клаптик паперу, що лежав біля Даррігових пальців.

— А, це він бавився,— мовив Мелі.— Там щось написане?

Серсі голосно прочитав: "Поміркувавши далі, я збагнув, що хаос і Горгона Медуза тісно пов'язані між собою".

— Що це означає? — спитав Мелі.

— Не знаю,— здивувався Серсі.— Він завше полюбляв легенди.

— Відгонить шизофренією,— вирік психіатр.

Серсі перечитав: "Поміркувавши далі, я збагнув, що хаос і Горгона Медуза тісно пов'язані між собою". Вглядаючись у текст, він запитав у Мелі:

— А може, він намагається нам дати ключ? Прагнув одурити себе, водночас ніби й даючи і не даючи відповідь?

— Цілком може бути,— погодився Мелі.— Марний компроміс,— але що ж воно означає?

— Хаос,— проказав Серсі, пригадавши, що Дарріг називав це слово по телефону.— За Грецьким міфом, це ж був первісний стан Всесвіту, чи не так? Безформність, із якої пішло геть усе?

— Щось ніби й так,— сказав Мелі.

— А Медуза була однією з трьох сестер із жахливими обличчями.

Серсі ще з хвилину стояв і дивився на папір. Хаос... Медуза... й принцип упорядкованості! Чудово!

— Я гадаю...— він повернувся й вибіг із кімнати. Мелі подививсь услід, потім набрав повний шприц і пішов за ним.

У контрольній кімнаті Серсі криком розбуркав Гаррісона.

— Слухайте! — горлав він.— Я хочу, щоб ви мені притьмом дещо змайстрували. Ви мене чуєте?

— Звичайно,— Гаррісон покліпав очима й сів.— Чому така хапливість?

— Я знаю, що хотів нам сказати Дарріг,— мовив Серсі.— Ходімо, я розповім вам, що я хочу. Мелі, заберіть свого шприца. Я не здурів. Ліпше принесіть мені довідник із грецької міфології. Тільки хутенько.

Знайти книжку про грецьку міфологію о другій годині ночі не так уже й просто. З допомогою людей із ФБР Мелі витяг із ліжка власника книгарні. Схопив потрібну книжку й мерщій подався назад.

Серсі з почервонілими й запаленими очима, Гаррісон і помічники невідступно порались біля трьох вельми дивних пристроїв. Серсі вирвав у Мелі книжку і пробіг очима одну статтю.

— Чудова книжка,— промовив він.— Зараз ми все почнемо. Гаррісоне, у вас готове?

— Майже,— Гаррісон і десять помічників прикручували останні деталі.— А ви мені скажете, що до чого це?

— І мені теж,— докинув Мелі.

— Я нічого не збираюся приховувати,— відповів Серсі.— Я тільки дуже кваплюся. Поясню вам усе під час роботи.— Він підвівся.— Гаразд, нумо будити посла.

На екрані вони побачили, як зі стелі вдарив електричний розряд, спрямований на послове ліжко. Посол миттю зник.

— Тепер він — частка цього потоку електронів, так? — спитав Серсі.

— Саме так він казав нам,— потвердив Мелі.

— Але в цьому потоці й далі зберігає свою структуру,— провадив Серсі.

— Зберігає, аби потім відтворити свою форму. Зараз ми ввімкнемо першого руйнувала.

Гаррісон приєднав пристрій до електричного ланцюга й відпустив своїх помічників.

— І ось гляньте, як змінюється графік електронного потоку,— сказав Серсі.— Бачите різницю? — Лінія графіка, то зникаючи, то рівняючись, стрімко злітала і враз падала вниз.— Пригадуєте, як ми гіпнотизували посла? Він говорив про свого приятеля, що загинув у космосі.

— Так, так,— кивнув Мелі.— Причина його загибелі — якісь незвичайні обставини.

— Він виказав більше,— провадив Серсі,— згадав, що головний принцип Всесвіту, принцип упорядкованості, звичайно припиняє безлад. Чи ви бачите в цьому якийсь сенс?

— Принцип упорядкованості,— повільно повторив Мелі.— А хіба ж Дарріг не казав, що це новий закон природи?

— Казав. Але, як і Дарріг, поміркуйте над тим, який з того напрошується висновок. Якщо принцип упорядкованості вводиться в дію, то має існувати також і те, що йому

опирається. А протилежністю порядкові є...

— Хаос!

— Ось про що думав Дарріг, і саме це ми маємо побачити. В основі хаос, а з нього постає принцип упорядкованості. Цей принцип, якщо я правильно його розумію, долає первісний хаос і надає всьому лад. Але в певних місцях хаос часом і досі має силу, і Альферн у цьому пересвідчився. Мабуть, десь там у космосі впорядковані структури трохи слабші. Хай там як, ці місця можуть бути небезпечні, аж поки там стане діяти принцип упорядкованості.

Він повернувся до панелі:

— Гаррісоне, ввімкніть другого руйнівача.

Осцилограма стала безладно здійматися й падати в божевільному танці.

— Тепер, коли ми бачимо це, давайте поміркуємо над тим, що написав Дарріг. Хаос, як відомо, є основою. З цього створилося геть усе. Горгона Медуза — це те, на що не можна було дивитись. Ви ж пам'ятаєте, вона людей обертала на камінь, умертвляла їх. Отже, Дарріг знайшов зв'язок між хаосом і тим, на що не можна дивитись. Звичайно, це має якийсь стосунок до посла.

— Для посла хаос являє собою щось небезпечне! — вигукнув Мелі.

— Так. Посол здатний безкінечно перетворюватись і змінюватись. Але щось — матриця — змінюватись не може, інакше він перестане існувати. Аби зруйнувати таку абстрактну річ, як структура, нам потрібен стан, у якому ніякої структури навіть бути не може. Нам потрібен хаос.

Увімкнули третього руйнівача. Осцилограма стала скидатися на слід п'яної гусені.

— Ці руйнівачі придумав Гаррісон, — сказав Серсі. — Я сказав йому, що мені треба, аби струм ішов без усякого ладу. Ці руйнівачі скидаються на генератори радіоперешкод. Перший руйнує структуру електричного струму. Саме цього ми й прагнемо: створити стан безструктурності. Другий намагається зруйнувати структуру, яка залишилася після першого, третій — структуру, яка ще могла зостатися після перших двох. До третього приєднується перший, і руйнівачі, я сподіваюсь, послідовно знищують в електричному ланцюзі будь-які залишки структури.

— І ви гадаєте, що так створиться хаос? — запитав Мелі, дивлячись на екран.

Гули пристрої, й нестямно вигиналася осцилограма. А потім серед кімнати посла з'явилася пляма. Колихаючись у повітрі, вона то стискалась, то надималась.

Те, що сталося, описати годі. Вони тільки бачили, що та пляма поглинула все.

— Вимкніть! — крикнув Серсі. Гаррісон вимкнув генератор.

Пляма росла й далі.

— Як це ми дивимося на хаос без шкоди для себе? — прикипівши очима до екрана, спитав Мелі.

— Пригадуєте щит Персея? — відповів Серсі. — Дивлячись у нього, як у дзеркало, він міг дивитися на Медузу.

— Пляма поширюється! — вигукнув Мелі.

— Тут є певний ризик, — сказав Серсі. — Завше існує ймовірність, що хаос вийде з-

під контролю. Якщо таке станеться, тоді вже...

Пляма припинила збільшуватись. Її краї колихалися і згортались, а потім вона почала стискатися.

— Принцип упорядкованості спрацював,— промовив Серсі і знесилено схилився на спинку стільця.

— Чи видно десь посла? — запитав він за хвилину.

Пляма все колихалась. І раптом зникла, прогрімів вибух. Сталеві стіни ввігнулися досередини, але встояли. Екран погас.

— Пляма поглинула в кімнаті все повітря,— пояснив Серсі.— Разом з меблями і послом.

— Він не зміг стати плямою. У безсистемному середовищі не збережеться жодна система. Тепер він прямує до свого друга Альферна.

Мелі захихотів. Серсі ледь і собі не засміявся, але враз опам'ятався.

— Стривайте,— сказав він.— Ми ще не впоралися з цією справою.

— Ще й як упорались! Посла...

— Вже нема. Але в цій ділянці космосу й досі курсує ворожий флот. І такий сильний, що ми не зможемо знищити його навіть водневими бомбами. Вони вже шукають нас.

Він підвівся.

— Йдіть додому і трохи поспіть. Мій внутрішній голос говорить, що завтра нам доведеться вишукувати якийсь спосіб замаскувати Землю.